

AMISTAT, ECONOMIA I FILOSOFIA

JOAQUIM PERRAMON

*Investigació en Anàlisi Financera i de la Incertesa
(LAFI)-Universitat de Barcelona*

Per conceptualitzar l'amistat, parteixo d'Aristòtil, que distingia entre tres tipus d'amistat: la de caire útil (interessada), la plaent i la virtuosa, si bé les dues primeres són anàlogues.¹

L'amistat més elevada és la que es dona entre homes virtuosos i pateix de l'autoestima; qui no s'estima ell mateix no pot estimar els altres. Estimem com a extensió de nosaltres mateixos. S'estima d'igual a igual. En l'amistat virtuosa es desitja i es fa el bé; també es pateix amb els amics.

En canvi en l'amistat útil o fonamentada en el plaer n'hi ha un que mana i un altre de subordinat. En síntesi, partim de dues formes d'amistat: l'amistat ego-altruista i l'amistat egoista.

L'amistat egoista és ben present en l'economia. De vegades se li ha prestat més atenció i de vegades no tanta. Actualment tenim el terme *crony capitalism* per a designar el capitalisme «clientelista» o «amiguista» per descriure una economia suposadament capitalista en què l'èxit en els

1. Ramon ALCOBERRO, *L'amistat segons Aristòtil. Context i sentit del tema*. Extret pel mateix autor de la conferència al curs «L'ètica d'Aristòtil. Context i principals problemes». Escola d'estiu del Col·legi de Llicenciats de Barcelona. Barcelona, 15 de juliol de 2011.

negocis depèn d'una estreta relació entre els empresaris i els funcionaris o polítics governamentals. A Espanya, on les grans empreses pertanyen a sectors regulats (construcció, banca, energia...), és el sistema dominant i el terme s'ha traduït també com a *capitalisme d'amiguetes*.

Els tractes entre *amiguetes* es poden fer a molts llocs, però la llotja del Bernabéu, pel seu caràcter elitista, representa el punt de trobada per excel·lència dels *amiguetes*.

El concepte no és nou² ni el fenomen és exclusiu d'Espanya. La gratificació mútua va ser crucial en l'amistat romana. La connexió entre favors i contra-favors era tan forta que el terme llatí *gratia* no només significava 'gratitud' i el 'desig de correspondre', sinó també 'influència'. En donar favors, una persona podria augmentar la seva influència sobre els altres. La influència va servir com a capital social i polític important que es podria utilitzar per distribuir favors als quals no es tenia accés directe.

L'amistat ego-altruista en economia no s'ha estudiat de manera explícita, però el concepte *virtut* sí que ha tingut moltíssima rellevància implícita: sense virtut no anem enlloc. La virtut té, sobretot, importància entre els economistes clàssics amb arrel filosòfica, inclòs, per suposat, Adam Smith i no diguem ja dels que s'ocupen de l'administració pública o l'Estat.

I amb el temps aquest concepte filosòfic va anar quedant relegat. En el seu desenvolupament com a ciència, l'economia s'ha «matematitzat», la qual cosa, en part està bé, però la matemàtica ha estat excessivament simplificadora.

Quan era estudiant, un professor explicava l'Escola de Chicago de la Public Choice i per il·lustrar-ho, mig en bro-

2. Koenraad VERBOVEN, «Friendship among the Romans» a Michael PEACHIN (ed.), *The Oxford Handbook of Social Relations in the Roman World*. New York: Oxford University Press, 2011, p. 404-421.

ma i mig seriosament, comentava que algú d'aquesta escola havia plantejat un model (matemàtic) per determinar si era millor (més econòmic) casar-se o quedar-se solter i anar de putes. L'historiador econòmic Carlo M. Cipolla va ironitzar sobre aquesta manera de fer amb un petit assaig titulat *Las leyes fundamentales de la estupidez humana* en què desenvolupava un model matemàtic per analitzar la qüestió de l'estupidesa.³

Amb tot això resulta que actualment el sistema capitalista presenta importants limitacions. La primera és mediambiental. Seguint amb el model econòmic actual es posa en greu perill l'equilibri ambiental. La segona és que hi continua havent crisis econòmiques i creix la desigualtat. Ambdós problemes estan relacionats.

Això ha fet que cada cop més economistes hagin tornat a considerar els valors i la virtut, sense que cap aporti una visió unificada com en altres èpoques, com va passar amb Adam Smith o John Maynard Keynes.

Com un exemple, d'aquesta mirada cap als valors en el tema mediambiental, Josep Maria Mallarach hi aporta una visió religiosa. A Buthan han substituït el PIB (producte interior brut) pel FIB (felicitat interna bruta). L'objectiu social és la felicitat, no el producte.

Cada cop es dona més importància a la complexitat. Abans el que no encaixava en la teoria econòmica estava malament. Ara, economistes com Dani Rodrik, que és un dels economistes més influents al món i que, per cert, és sefardita, explica clarament que les lleis econòmiques en algunes casos funcionen i són aplicables i, en d'altres, no. En la mateixa línia, un altre dels economistes més influents, Daron Acemoğlu, gira la mirada cap a Thomas Hobbes, el *Leviatan* i el concepte de llibertat.

3. Carlo M. CIPOLLA, *Las leyes fundamentales de la estupidez humana*. Barcelona: Crítica, 2013.

En aquest punt, citem Verboven: «[per Max Weber], la racionalitat econòmica formal és inseparable de la racionalitat substantiva, que està condicionada per valors d'ordre ètic, estètic o religiós que es deriven de la “visió del món” dels agents implicats. Mentre aquesta visió del món segueixi desajustada amb la racionalitat econòmica formal, no es pot desenvolupar una economia capitalista i l'anàlisi neoclàssica és inaplicable».⁴ I n'hi ha que van cap a aquesta direcció.

En economia, l'amistat egoista és un fenomen més, molt humà i està bé que es consideri i analitzi. I l'amistat ego-altruista, associada a la virtut, forma part d'un pilar sobre el qual s'ha de sustentar la societat si es vol que les coses vagin bé, en temps d'Aristòtil, d'Adam Smith, de Max Weber... i ara també.

4. Koenraad VERBOVEN. «City and Reciprocity: The Role of Cultural Beliefs in the Roman Economy», Translated from the French by Rodney Coward, a *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, Vol. 67, Issue 4, 2012, p. 597-627.